

Literatura

- Andrzejczyk A., Stajszyk M. 1996. Pierwsze stwierdzenie czernicy amerykańskiej (*Aythya collaris*) w Polsce. Not. Orn. 37: 319–320.
- Fraser P.A., Rogers M.J. 2005. Report on scarce migrant birds in Britain in 2002. Part 2: American Wigeon to Ring-billed Gull. Brit. Birds 98: 73–88.
- Lewington I., Alström P., Colston P. 1991. A field guide to the rare birds of Britain and Europe. HarperCollins.
- Snow D.W., Perrins C.M. 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Oxford University Press.

Paweł Kmieciak

Karsów 60, 45-510 Wojkowice Kościelne
adonaielohenu@o2.pl

Radosław Gwóźdź

influence@influence.pl

Jacek Betleja

Dział Przyrody, Muzeum Górnosląskie
pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom
betleja@us.edu.pl

Szymon Beuch

Nickla 27/6, 41-923 Bytom
samael666@wp.pl

Krzysztof Henel

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, Oddział w Rudach
Raciborska 10, 47-430 Rudy
apusapus@poczta.onet.pl

Ekspansja i wzrost liczebności kląskawki *Saxicola rubicola* na Pomorzu Zachodnim

Kląskawka jest bardzo nielicznym, lokalnie nielicznym lub średnio licznym ptakiem lęgowym głównie południowej części kraju (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Najobficiej zasiedla Pogórze Beskidzkie, Ziemię Przemyską oraz Śląsk (Dyrz et al. 1991, Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Hordowski 2006). Od połowy lat 1980. trwa wyraźna ekspansja tego gatunku ku północy kraju (Tomiałojć & Stawarczyk 2003).

Przedstawiony w notatce materiał został zebrany na Pomorzu Zachodnim w latach 1992–2005, głównie przy okazji innych badań i obserwacji terenowych. Nie nastawiano się na szczegółowe poszukiwania tego gatunku, dlatego znaczna liczba stanowisk mogła zostać niewykryta. Dotyczy to zwłaszcza wschodniej części regionu, gdzie intensywność prac terenowych była najmniejsza.

W latach 1992–2005 na Pomorzu Zachodnim odnotowano 61 stanowisk lęgowych kląskawki, w tym na 24 stwierdzono gniazdowanie pewne (ptaki dorosłe z podlotami, ptaki noszące pokarm), a na 37 stanowiskach obserwowano zaniepokojone pary i śpiewające samce. Najwięcej stanowisk wykryto w zachodniej części regionu, w tym najliczniej w okolicach Szczecina (13 stanowisk/18–19 par), Polic (13 stanowisk/14–15 par), rez. Świdwie (9

stanowisk/9–11 par) oraz w dolinie dolnej Odry (7 stanowisk/7 par). W środkowej części regionu wykryto pojedyncze stanowiska skupione głównie wokół Goleniowa, Stargardu Szczecińskiego i Nowogardu, a na wybrzeżu w Świnoujściu oraz w trzech miejscach w okolicach Kołobrzegu (rys. 1).

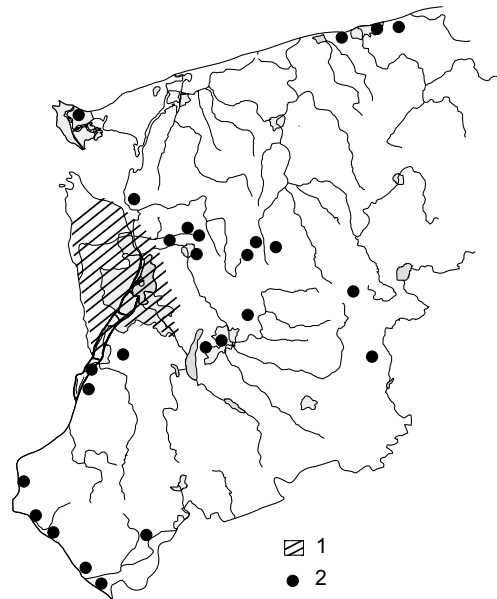
Na Pomorzu Zachodnim kłaskawka zasiedla głównie tereny silnie przekształcone przez człowieka: nieużytki, wysypiska, odstojniki, żwirownie, nasypy kolejowe, torowiska, poligony, a także młodniki sosnowe (łącznie ok. 75% stanowisk). Pozostałe stanowiska wykryto na łąkach.

Pierwsze wiadomości o gniazdowaniu kłaskawki na Pomorzu Zachodnim pochodzą z 1883 r. z okolic Nowego Warpna nad Zalewem Szczecińskim (Hintze 1884 za: Tomiałojć 1990). Po długim czasie kłaskawkę stwierdzono dopiero w sezonie 1991, kiedy widywano zaniepokojoną parę w rez. Świdwie (Staszewski & Czeraszkiwicz 2000). Natomiast na początku 21. stulecia liczebność kłaskawki na znanych stanowiskach oceniam na 50–60 par.

W Policach pierwszą parę lęgową wykryto w r. 1992, w latach 1993–1999 było 6 stanowisk, a obecnie kłaskawka występuje tam na 13 stanowiskach. Podobny wzrost odnotowano w Szczecinie. Do roku 1999 znano tylko 5 stanowisk, a w 2005 już 13. W dolinie dolnej Odry kłaskawka gniazdowała co najmniej od roku 2001, a obecnie występuje na siedmiu równomiernie rozmieszczonych stanowiskach. Większa liczba wykrytych stanowisk kłaskawki po roku 2000 może mieć związek ze zwiększoną aktywnością terenową obserwatorów w tym okresie. W całym regionie w latach 1992–1998 znanych było 12 stanowisk znajdujących się głównie w Policach i Szczecinie, natomiast w latach 1999–2003 kłaskawki stwierdzono na 25 stanowiskach (Kajzer et al. 2005, uzupełnione). O dalszej ekspansji świadczy fakt, że w latach 2004–2005 wykryto aż 29 nowych stanowisk.

Występowanie wielu dogodnych siedlisk dla kłaskawki na Pomorzu Zachodnim (tereny ruderalne, młodniki sosnowe, łąki itp.) sugeruje, że jej liczebność może być znacznie wyższa niż wynika to z przytoczonych danych. Ponadto cichy śpiew tego ptaka oraz występowanie w miejscach mniej atrakcyjnych dla obserwatorów zmniejsza jej wykrywalność (por. Neubauer et al. 2001).

W latach 1990–2000 wykazano wzrost liczebności kłaskawki na większości obszaru zachodniej i środkowej Europy, w tym na kluczowych lęgówkach we Francji i na Węgrzech skupiających ok. 40% populacji gatunku na naszym kontynencie (BirdLife International 2004). Wzrost liczebności i jej rozprzestrzenianie się na nowe tereny w kierunku północnym następuje na znacznym obszarze od Wysp Brytyjskich przez Kraje Beneluksu, Danię i Polskę (Lardelli & Molnár 1997, Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Od lat 1980. obserwuje się spektakularną ekspansję kłaskawki w Polsce na północ od dawnej granicy zasięgu (Tomiałojć

Rys. 1. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych i prawdopodobnie lęgowych kłaskawki na Pomorzu Zachodnim w latach 1992–2005. 1 – obszar liczniejszego występowania, 2 – pojedyncze stanowiska
Fig. 1. Distribution of the breeding sites of the Stonechat in Western Pomerania in 1992–2005. 1 – area of numerous occurrence, 2 – single sites

1990, Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Zajmowane są nowe tereny, a na zasiedlonych wcześniej odnotowuje się wzrost liczebności. W Wielkopolsce do roku 1989 kłaskawkę odnotowano na 17 stanowiskach, a w latach 1990–98 wykryto kolejnych 60 (Kuźniak & Lorek 1992, 1999). Na Ziemi Lubuskiej, gdzie dawniej stwierdzono tylko jeden lęg (Jermaczek et al. 1995), w latach 1996–2004 odnotowano 90 stanowisk, na których gniazdowało ok. 130 par (Czechowski et al. 2002, Czechowski et al. w przyg.). W Warszawie pierwszy lęg stwierdzono w 1983 r., a obecnie gniazduje tam 20–30 par (Kosik & Kruszewicz 1984, Luniak et al. 2001), a do nowo zasiedlonych obszarów należą Ziemia Łódzka (Janiszewski et al. 1991, Janiszewski et al. 2004) oraz Kotliny: Toruńska i Płocka (Neubauer et al. 2001). Ponadto stwierdzono pojedyncze stanowiska w wielu innych miejscach kraju: na Pomorzu Środkowym i Gdańskim, pod Olsztynem, na Wysoczyźnie Siedleckiej i Podlasiu (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, J. Antczak, W. Kania, P. Zieliński in litt.). Także w graniczącej z Pomorzem Zachodnim Brandenburgii (Niemcy) zanotowano wzrost z 8 par w 1992 do ok. 100 par w latach 1996–1997 (Pfeifer 2000). Wzrost liczebności i ekspansja na nowe obszary są spowodowane prawdopodobnie serią ciepłych zim obniżających śmiertelność zimową oraz umożliwiających dłuższe i skuteczne rozmnażanie się (Dhondt 1983, Tomiałojć & Stawarczyk 2003).

Serdeczne dziękuję obserwatorom, którzy udostępnili swoje niepublikowane dane. Byli to: J. Betleja, Ł. Borek, P. Czechowski, R. Czeraszewicz, K. Drab, T. Grabowski, S. Guentzel, M. Jasiński, Z. Kajzer, J. Kaliciuk, G. Kiljan, S. Michałowski, W. Mrugowski, A. Oleksiak, P. Pałasz, S. Popek, B. Raclawski, R. Sievers, M. Sołowiej, A. Staszewski, M. i M. Tracz, D. Wysocki, M. Żarek. Dziękuję także J. Antczakowi, P. Czechowskiemu, W. Kani i P. Zielińskiemu za przekazane informacje o aktualnej sytuacji kłaskawki na Pomorzu Środkowym i Gdańskim oraz Ziemi Lubuskiej. M. Ławickiemu dziękuję za wykonanie mapy. Serdeczne podziękowania kieruję do A. Sikory za wiele cennych uwag do niniejszej pracy.

Summary: Expansion and increase in numbers of the Stonechat *Saxicola rubicola* in Western Pomerania. In 1992–2005, in Western Pomerania 61 breeding sites of the Stonechat were noted, at 24 of which confirmed breeding (adults with fledglings, birds carrying food observed) and at 37 anxious pairs or singing females were recorded. The greatest number of breeding sites were discovered in the western section of the region, with the maximum near Szczecin (13 sites/18–19 pairs), Police (13 sites/14–15 p.), Świdwie Reserve (9 sites/9–11 p.) and in the Odra River valley (7 sites/7 p.). In the central part of the region single sites were discovered, grouped mainly around Goleniów, Stargard Szczeciński and Nowogard, and in Świnoujście and three places near Kołobrzeg on the seaside. Abundance of favourable habitats for the Stonechat in Western Pomerania (ruderal terrain, young pine stands, meadows, etc.) suggests that the actual species numbers can be higher than indicated by the obtained data.

Literatura

- BirdLife International 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International. BirdLife Conservation Series No. 12.
- Czechowski P., Rubacha S., Wąsicki A., Bocheński M., Jędro G., Kajzer Z., Sidelnik M. 2002. Awifauna lęgowa środkowego odcinka doliny Odry. Not. Orn. 43: 163–176.
- Dhondt A.A. 1983. Variations in the number of overwintering Stonechats possibly caused by natural selection. Ringing & Migration 4: 155–158.
- Dyrzc A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski.
- Hintze H. 1884. Die Vogelwelt in der Umgegend von Neuwarp, sowie einige Beobachtungen über ihre Brutzeit. Zeitschr. f. Orn.u. Gefl., Stettin 3.
- Hordowski J. 2006. Monografie Przyrodnicze. Kłaskawka. Wyd. Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Janiszewski T., Markowski J., Michalak P., Wojciechowski Z., Hejduk J. 1991. Rzadkie gatunki ptaków stwierdzone w środkowej Polsce. II. Not. Orn. 32: 117–124.

- Janiszewski T., Wojciechowski Z., Pędzwiłk A. 2004. Rozmieszczenie i liczebność dzierłatki *Galerida cristata* i kłaskawki *Saxicola torquata* w Łodzi w latach 1994–2002. Not. Orn. 45: 49–54.
- Jermaczek A., Czwałga T., Jermaczek D., Krzyśków T., Rudawski W., Stańko R. 1995. Ptaki Ziemi Lubuskiej. Monografia faunistyczna. Wyd. Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Kajzer Z., Guentzel S., Jasiński M., Sołowiej M. 2005. Rzadkie ptaki obserwowane w latach 1999–2003 na Pomorzu Zachodnim. Not. Orn. 46: 89–104.
- Kosik A., Kruszewicz A. 1984. Lęg kłaskawki (*Saxicola torquata*) w Warszawie. Not. Orn. 25: 65.
- Kuźniak S., Lorek G. 1992. Ekspansja kłaskawki (*Saxicola torquata*) w Wielkopolsce. Not. Orn. 33: 149–153.
- Kuźniak S., Lorek G. 1999. Rozprzestrzenianie się i wzrost liczebności kłaskawki *Saxicola torquata* w Wielkopolsce. Abstrakt 17. Zjazdu PTZool. w Słupsku, ss. 171–172.
- Lardelli R., Molnár Z. 1997. Stonechat *Saxicola torquata*. W: Hagemeyer W.J.M., Blair M.J. (eds). The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and Abundance, ss. 528–529. T&AD Poyser, London.
- Luniak M., Kozłowski P., Nowicki W., Plit J. 2001. Ptaki Warszawy 1962–2000. Atlas Warszawy 8. IGiPZ PAN, Warszawa.
- Neubauer G., Brauze T., Lamentowicz M. 2001. Występowanie kłaskawki *Saxicola torquata* w Kotlinie Toruńskiej i Płockiej w latach 1990–2000. Przegl. Przyr. 12: 151–155.
- Pfeifer G. 2000. Vorkommen und Ausbreitung des Schwarzkehlchens (*Saxicola torquata* Linnaeus 1766), in Schleswig-Holstein unter Einbeziehung der Bestandsentwicklung in den Nachbarländern. Corax 18: 109–141.
- Staszewski A., Czeraszewicz R. 2000. Awifauna łęgowa rezerwatu Świdwie i okolic w latach 1991–1998. Not. Orn. 41: 115–138.
- Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski: rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.

Łukasz Ławicki
 Łużycka 59/4, 74-100 Gryfino
 izuza@interia.pl

Spadek liczebności kulika wielkiego *Numenius arquata* na wybranych łąkach Pomorza Zachodniego w latach 1990–2006

Kulik wielki jest bardzo nielicznym ptakiem lęgowym niżu Polski. Najważniejszymi jego ostojami są doliny dużych rzek w pasie środkowej Polski. Największe łęgowniska znajdują się na Bagnach Biebrzańskich, Mazowszu, Wielkopolsce i Pomorzu Zachodnim (Tomiałojć & Stawarczyk 2003).

Wobec sygnalizowanego ostatnio silnego spadku jego liczebności w zachodniej Polsce (Śliwa et al. 2004, Wylegała et al. 2004, P. Wylegała in litt., obs. własne), w roku 2006 skontrolowano najważniejsze ostoje kulika wielkiego na Pomorzu Zachodnim. Badania przeprowadzono na siedmiu kompleksach łąk, na których w latach 1990. prowadzono inwentaryzację ptaków lęgowych, w tym kulika wielkiego (Osiejuk et al. 1993, Kaliciuk & Staszewski 1997, Wysocki et al. 1997, Czeraszewicz et al. 1998, Wysocki et al. 1998, Sołowiej & Wysocki 2001). W okresie od 2. dekady kwietnia do 3. dekady maja na badanych powierzchniach przeprowadzono po 2–3 kontrole w celu wykrycia stanowisk lęgowych tego gatunku.

Delta Świny. Powierzchnia badawcza obejmowała trzy kompleksy łąk (Karsiborska Kępa, Ognickie Łęgi, łąki we wsi Karsibór) o łącznej powierzchni ok. 800 ha. Na omawianym obszarze dominowały zbiorowiska szuwarowo-łąkowe naturalne oraz przekształcone w